

Josip Weissgerber

HUMANIZACIJA — AMORIZACIJA

Pojam i oblici humanizacije

Humanizacija dolazi od riječi »humanus«, koja je pridjev imenici »homo« = čovjek. Humanizacija je »očovječenje«, a humanost je »čovječnost«. Po teoriji evolucije govori se o humanizaciji, ili točnije, o »hominizaciji« primata, pa se upotrebljava i grčka riječ »anthropos« da se označi prvi stadij te preobrazbe, dok bi današnji ljudi svi bili iz drugog stadija »homo sapiensa«. O hominizaciji govori se i u ontogenetskom smislu u razvoju embrija u fetus (mališan): kada u majčinoj utrobi zametak postaje pravim čovjekom? Ovdje ne govorimo o hominizaciji ni u kojem od tih smislova, ni u filogenetskom smislu nastanka ljudske vrste, ni u ontogenetskom smislu nastanka embrija i fetusa. Sve su to opterećena gledišta. Naročite težnje stvorile su ta gledanja. Po filogenetskoj tendenciji čovjek ne bi bio stvoren Božjim zahvatom, nego bi bio samo razvojni odvjetak životinja. Kršćani koji prihvaćaju teoriju evolucije vrsta, kao npr- Teilhard de Chardin i mnogi drugi, ipak oštro luče tzv. noogenezu, tj. u shemi razvoja vrsta Bog stvara razumnu dušu u primatu (nous, noogeneza) i time postaje prvi pravi čovjek, makar u dvije etape anthroposa i homo sapiensa. Nećemo ulaziti u tu problematiku.

Kad se radi o ljudskom začetku, hominizaciji začetka, opet se susrećemo s opterećenim tendencijama da se opravda pobačaj do nekog stadija razvoja, pa tu točku hominizacije pomiču po svojoj volji neki do sedmog dana trudnoće, drugi do 4. mjeseca, kad završava organogeneza. Biolozi se protive tom odgađanju hominizacije, znaju da je spojem ženinih i muževih kromosoma u samom začeću oplodnjom sve odlučeno. Nakon toga **Samo** se odvija dinamički inženjerski plan, a svi su stadiji samo promjene u načinu prehrane. Ni u tom smislu ne ulazimo u problematiku.

Govorimo o humanizaciji ljudskog društva- Ne govorimo ni o hominizaciji vrste, niti o hominizaciji embriona, niti o humanizaciji prirode, niti o humanizaciji svemira, nego samo o humanizaciji samog ljudskog društva. Kod Grka sofisti i Sokrat usmjeruju filozofiranje prema čovjeku. Taj humanistički pokret bio je etički opterećen. Protagora postavlja čovjeka vrhunskim načelom: Mjera svega jest čovjek = Pantoon chreematoon metron ho anthroopos. Čovjek svemu diktira i ne pokorava se etičkim normama iznad sebe. Skromni Sokrat, koji nije htio biti »sophistees«, mudrac, nego samo »ljubitelj mudrosti« — philosophos, postavlja zdrav etički stav: čovjek je podložan savjesti i vrednotama većim od sebe.

Protagorina izreka »Mjera je svega čovjek« može dobiti sasvim ispravno značenje. I Bogu je u svijetu stalo samo do čovjeka. Čovjek nije samo vrhunac svemira, već je i jedina vrednota svemira. Svemir je bezvrijedan, besmislen bez čovjeka ili čovjeku sličnih bića u nezamislivo golemom, ali ipak ograničenom svemiru, dotle da Bog ne bi mogao stvoriti svemir bez čovjeka ili njemu sličnih bića. Svemirski proces, kako ga danas poznajemo, bez čovjeka ne ide nikamo, vraća se u energetska nulu (na $-273,16^{\circ}\text{C}$), na istrošenje svih energija. Vraća se u početno stanje; dalmatinski rečeno vraća se iz »početne bonace« u završnu bonacu, u smirjenje svih valova energija- Jedini čovjek ima povijest te svemir samo po njemu ulazi u povijest, tj. u smislenu svrhovito zbivanje. Samo po čovjeku svemir ide nekamo: pretvorit će se u »novo nebo i novu zemlju« (2 Pet 3, 7). Zato čitavo stvorenje uzdiše za proslavom sinova Božjih da se oslobodi propadljivosti (Rim 8, 19—23). Protagorina izreka ima odličan smisao u *perspektivi humanizacije* prirode i svemira.

I ovo gledanje humanizacije prirode i svemira nije bez opterećenja. Čovjek, koji je u svojoj biti evolucija, jedini uspon, buduća negantropija ili antientropija svijeta, otuđuje svoju veličinu i pripisuje evoluciju svijetu. On, nositelj buduće evolucije svijeta i smisla svemira, pripisuje svemiru — posebno biosferi — iskonsku evoluciju i od nje očekuje ono što će jednom morati dati svemiru. Ukoliko ima evolucije u biosferi, ona je Božje djelo koji svijet priprema za čovjeka. Grčki filozof Anaksagora tumačio je svijet pomoću Uma (Nous) koji je sve kao u sjemenki pripremao u početku. Platon mu prigovara da je premalo poslao dao Nousu, Božanskom Umu, no mi bismo rekli da mu je dao veličajnu ulogu. Aristotel naziva Anaksagoru prvim »umnim« (Noeetós) filozofom jer Umom tumači svijet. Sv. Grgur Nisenski i sv. Augustin prihvaćaju Anaksagorinu zamisao evolucije koju Bog izvodi za čovjeka.

U naše doba zbilo se čudno ukrštavanje da ateisti i blijedi teisti ispravnije sude o odnosu čovjeka i svemira nego pobožni Newton i termodinamičari Carnet, Meyer i Thompson. Ateist Ernst Mach, koga Albert Einstein stavlja na početke svih svojih novih putova u svojoj znanstvenoj autobiografiji 1953. prigodom svoje sedamdesetgodišnjice života, postavio je u svoj oštirini »načelo isključenja neprestanog gibanja« (*principium exclusi perpetui mobilis*). D'Alembert je u tom smislu kritizirao Newtonov zakon »da tijelo ustraje u stanju gi-

banja dokle god ga ne spriječe protivne sile«. Tako se u inerciju gibanja Galileja i Newtona potkrao »perpetuum mobile« prvog stupnja (po riječima Henri Poincaréa). Ernst Mach prigovara termodinamičarima, koji u svojoj pobožnosti **smatraju da su sile, dane od Stvoritelja, neuništive**. Henri Poincaré nazvao je princip održavanja energije »perpetuum mobile« drugog stupnja. Louis de Broglie ne pretpostavlja više za valnu mehaniku načelo održanja energije. U interferenciji valova i u završnim fotonskim interferencijama nema više moguće nadoknade u nižim oblicima energije. Energija je sva po svojoj biti kvaliteta, pa se ne može održati u procesu razgrađivanja, nego se samo vrlo elastično preobrazuje u niže oblike energije (kvaliteta). Albert Einstein veli za početak svemirskog procesa: »Kako su se u prostoru fizikalnih svojstava rodile mase, ne znamo.« Nije to znao kao fizičar, ali je kao filozof pripisao strukture svemirskom Razumu. Svijet sam po sebi propada u entropiji. »Prolazi ustrojstvo (schemata) ovoga svijeta« (1 Kor 7, 31). I zato on uzdiše za proslavom sinova Božjih.ⁱ

Jedan se drugi povijesni pokret čak nazvao humanizmom i renesansom. Deklamacije se do danas izriču u hvalu humanizma i renesanse. Čovjek se emancipirao kao pojedinac. Prometejski se ustobočio u prvom redu protiv društva i njegovih normi. I taj je humanizam kao protudruštven bio opterećen pretjeranostima premda je u sebi nosio predragocjeno oslobođenje osobe. Još danas tražimo najsretnije formule i najprikladnije oblike pomirenja između osobe i društva. Društvo vrijedi samo po osobama koje ga čine- Osoba ne smije biti žrtvovana društvu. Ono treba da služi »općem dobru« osoba. Ono ima samo da uskladi osobe međusobno u društvo. Bez osoba društvo je apstrakcija u zraku.

Osobe su nikle u zajednici osoba, bez zajednice ne bi se mogle razviti. Personalna filozofija s pravom ističe da osoba doživljava svoju puninu istom u odnosu prema drugoj osobi. Čarobni odnos ljubavi, Ich-Du Verhältnis, čini istom da osoba procvate.

Emancipacija pojedinaca od društva može se razviti negativno u protudruštveni stav. Genij, nad-čovjek, govori: Mrzim prosti puk (*Odi profanum vulgus*). Elitni nad-ljudi, führeri, ducei i svemoćni sekretari žele posrkati sve društvene funkcije. Stari je Grk za tu pojavu imao riječ tyrannos. Humanizam i renesansa stvorili su prkos pojedinca i pripravili apsolutizam vladara i plemstva. Čovječanstvo se kroz stoljeća oslobađalo diktature prejakih vođa i prejakih grupacija. Danas oba bloka svijeta propovijedaju s većom ili s manjom iskrenošću, s većom ili s manjom nedosljednošću princip zdravog društva, koje nastaje kad uprava zaista ide za »općim dobrom«. Načelo potpomaganja (supsidijarnosti) katoličke sociologije odgovaralo bi po formi marksističkom propovijedanju da država kao hipertrofija vlasti mora umrijeti da bi ostalo jedino samoupravno zdravo društvo. Katolička sociologija istom takvo supsidijarno društvo.

ⁱ Usp. J. WEISSGERBER, *Kozmologija Ernsta Macha, Obnovljeni Život*, 1974., 2, 121–144.

u kojem se ljubomorno čuvaju prava i kreativnost pojedinaca i manjih društvenih formacija, smatra zdravim društvom.

Još glavinjamo, i u Crkvi i izvan nje, između dva ekstrema i tražimo najbolji razmjer između pojedinca i društva. Tko koga spašava, odnosno guši i deformira, društvo pojedinca ili pojedinac društvo? Oboje, jer društvo su pojedinci. Koje, dakle, društvene funkcije pojedinca stvaraju zdravo ozračje humanog razvoja? U tom smislu govorimo o humanizaciji društva po pojedincima i humanizaciji pojedinaca po društvu. Renesansni humanizam spašavao je pojedinca od prevlasti primitivnog društva. I taj proces traje do danas.

Danas stojimo pred konačnom nezaustavnom socijalizacijom čovječanstva u svesvjetsku državu. Pierre Teilhard de Chardin svojim biološkim jezikom najavljuje tu novu plimu nezaustavne konačne socijalizacije čovječanstva. Jedinstvo daje smisao mnoštvu, mnoštvo se mora ujediniti. Društvene funkcije pojedinaca postale su neobično važne i strašno opasne, pune prijetnje i obećanja. Čovjek se, naime, domogao jednog postotka svemoći uz pomoć tehnike.

Mali čovjek nalazi se između impotencije i prepotencije, »*zvi^ischen Ohnmacht und Allmacht*«- Postoji humanizam koji se zaustavlja isključivo na čovjeku, kome je čovjek vrhunska stvarnost, iznad koje nema ništa. Zamjenjujući svemogućeg Boga, čovjek sanjari u oblacima o svojoj svemoći u budućnosti. Mali će čovjek, čovječuljak, sam od sebe, iz svojih sredstava, zavladati društvom kao autokrat, ne isključivši ni svemir. Ne pokazuje li ta preuzetnost vrhunske romantično sanjarenje i ne graniči li već s paranojom?

Evo, i u tom smislu čovjek treba da bude humaniziran, da se obrani od paranoidne alijenacije u tlapnju o svojoj svemoći. Smiješno su malene čovjekove sile sučelice i društvu i svemiru. Do smiješnosti je ohol čovjek koji želi diktirati milijardama sebi jednakih, pa i inteligentnijih ljudi. Kako je moguća svemoć nad bazičnom jednakošću svih ljudi? Slično je i ono Einsteinovo pitanje: Kako su se u prostoru fizikalnih svojstava rodile dinamičke mase? Zato o. Teilhard de Chardin sasma biološki traži za čovječanstvo jedan nadljudski centar koji će ga ujediniti. Bude li u čovječanstvu previše socijalnih paranoika, pretvorit će svijet uz pomoć tehnike u koncentracioni logor, u kaznionicu. Odakle uopće čovjeku taj tek da diktira milijardama?! Što mu to treba za njegovu osobnu sreću? Nama sve smiješniji izgledaju džingiskani, fiihreri, ducei i svemoćni sekretari. Taj soj »nadjljudi« trebalo bi humanizirati, svesti ih na humane razmjere iz sociološke paranoje.

Ljudskoj osobi u društvu prijete u dva smjera ne humanizacija, nego infernalizacija, pretvaranje životnih uvjeta u nesnosni pakao- S jedne strane prijete društveni kaos, ako se ne stvori humani centar jedinstva koji će ukloniti strah čovjeka od čovjeka i grupacija od drugih grupa. Starozavjetni proroci slikaju nam budućnost bez ratova, da će se »oružje pretvoriti u plugove«. Čovječanstvo će ili propasti u društvenom kaosu ili će morati stvoriti humanizirano zdravo društvo. Zašto? Jer posjeduje atomsku bombu, lie-dedectore, serume istine, psihofarmake i elektroniku. Zbog nove tehnike, brzog informiranja i saobraćaja, htjeli ne htjeli, postali smo jedno društvo, jedno tržište, jedno dvorište . . . Društvena problematika s niže razine prelazi na višu. »Opće dobro sastojalo se uglavnom u zaštiti prava i u vršenju dužnosti ljudske osobe.« (II. vat., *Dignitatis humanae*, 6) Radi socijalizacije problematika je prenesena na višu razinu odnosa država međusobno na putu u sveopće ljudsko društvo-

Već je papa Pio XI. u enciklici *Quadragesimo anno* 15. V. 1931. (br. 79) proširio načelo potpomaganja (supsidijarnosti) na sve odnose u društvu i taj citat opetuje Ivan XXIII. u enciklici *Mater et Magistra* (15. V. 1961., DS 3943) i u enciklici *Pacem in terris* (11. IV. 1963., DS 3995) pa i Drugi vatikanski sabor (GS 86, GE 3, 6): »Kao što je krivo oduzeti pojedincu i povjeriti široj zajednici što privatna inicijativa i napor mogu izvesti, tako je nepravda, ozbiljna zapreka i smetnja pravog poretka pripisati većoj zajednici višeg ranga zadatke i službe što ih sasvim lijepo mogu izvršiti manje zajednice na nižoj razini. Svako bi naime društveno djelovanje po svojoj iskonskoj naravi moralo pomagati (subsidium) članove društvenog tijela, a nipošto uništiti ih i apsorbirati ih.«

Danas smo razvojem stavljeni pred problem »općeg dobra čovječanstva«. »Sveopće dobro države ne smije se rastaviti od općeg dobra čitave ljudske zajednice.« (Ivan XXIII., *Pacem in terris*, br. 98, DS 3989) »Danas sveopće zajedničko dobro postavlja problem koji po svojem rasponu zahvaća čitav svijet. Takvi se problemi mogu riješiti samo snažnom političkom vlašću sa strukturom i sredstvima koji su dorasli problemima, te djelotvornošću zahvaćaju čitav svijet. Dosljedno sam moralni red zahtijeva uspostavu neke sveopće političke vlasti. . . uspostavljene pristankom svih naroda.« (Ivan XXIII., *Pacem in terris*, br. 137—138, DS 3993. Usp. GS 82) — »Ima pitanja koja su skrajnje teška, opsežna i neizbježna te ih upravljači pojedinih država moraju smatrati preteškima, a da bi ih oni mogli riješiti makar i s neznatnim uspjehom. No ne spada u dužnost sveopće vlasti da ograničava područje djelatnosti državne vlasti pojedinih država ili da sebi prisvaja poslove vlastite pojedinim državama. Naprotiv, svrha bi međunarodne vlasti bila da se stvore svjetski uvjeti u kojima će i pojedinci i manje zajednice moći vršiti svoja prava s većom sigurnošću.« (*Pacem in terris*, br. 140—141, DS 3995)

»Nadmetanje u naoružanju skrajnje je opasna zamka za čovječanstvo, koja nepodnosivo oštećuje siromahe« (GS 81). — «Kristova nauka«, američki katekizam za odrasle,[^] komentira misH Ivana XXIII.: »Potrebni su mnogo korjenitiji lijekovi, a čemu se nadamo, tako je veliko, dok je ono čega se strašimo, tako golemo zlo, da treba uložiti svaki mogući trud da bismo došli do svjetskog mira.« — »Dužnost nam je napeti sve sile da dode vrijeme kad će svaki rat biti potpuno pravno onemogućen međunarodnim pristankom.« (II. vat., GS 82) Taj cilj »nesumnjivo traži uspostavu nekog sveopćeg političkog autoriteta, priznatog takvim od svih i opunomoćenog djelotvornom vlašću da uz pomoć svih čuva sigurno održavanje pravde i poštivanje prava.« (II. vat., GS 82) Američki katekizam za odrasle nastavlja: »Mir može nastati samo kao plod pravde i kao plod ljubavi. Korjeniti uzroci sukoba moraju biti nadvladani ako želimo mir. Među uzroke napetosti spada pretjerana ekonomska razlika među narodima. Drugi uzroci potječu iz želje za moću i iz prezira osobnih prava. Dublja rješenja leže u srcima ljudi, 'u ljudskoj zavisti, nepovjerenju, oholosti i drugim sličnim strastima' (GS 83). 'Što uzrokuje ratove i zapodijeva sukobe među vama? Zar ne strasti koje vojuju u vašim udovima?' (Jak 4, 1)«[^]

II. vatikanski sabor i papine enciklike izdižu se iznad blokovskih slogana o nemlješanju u unutrašnje poslove država i nemiješanju same države u unutrašnje poslove manjih zajednica i pojedinaca. Istina, ti izrazi izriču zakon supsidijarnosti, ali su podređeni principu općeg dobra čovječanstva, iz kojeg slijedi podvrgavanje višim forumima u stvarima koje nadilaze manje društvene formacije. Nepoštena je nedosljednost ne dopuštati miješanje odozgo, a kršiti ljudska prava bezobzirnim miješanjem u niže društvene strukture. Mi smo neizbježno jedna obitelj čovječanstva, premašili smo sve granice država, kontinenata, oceana i blokova, pa moramo relativizirati pojmove što je vanjsko i unutarnje miješanje ili nemiješanje u nečije poslove.

Druga golema opasnost ljudskoj osobi u društvu i društvu ljudskih osoba, drugi put u infernalizaciju, u pakao na zemlji, jest totalitarna država. Neizbježna socijalizacija mogla bi završiti u bolesnom društvu, u sveopćem koncentracionom logoru od sveopće hipertrofije vlasti odozgo. Previše je bilo, pa i previše ima danas paranoidnog vlastohleplja a da ne bismo strepili pred tom kobnom mogućnošću. Nije li simbol našeg vremena terorist s bombom u ruci, koji sili čitavo čovječanstvo da mu se pokloni? On bi htio diktirati svima!

[^] *The Teaching of Christ, A catholic Catechism for Adults*, edited by Ronald Lawler, Donald W. Wuerl, Thomas Comerford Lawler, Huntington, IN 1977. str. 353.

" *ib.*, str. 353.

Stojimo između dva dijalektička zla: između ratnog nereda i paranoje apsolutne vlasti, između kaosa i kaznionice, a rješenje bi bilo zdravo društvo, sklad dužnosti i prava u duhu sveopće ljubavi. Svi bez iznimke idu danas za tom zlatnom sredinom, jedni odozgo uvodeći samoupravljanje, drugi odozdo gradeći međunarodno društvo. Svi, izgleda, kobno sporo i premalo iskreno. Jedni sanjaju o definitivnoj pobjedi jačih, drugi ljubomorno čuvaju svoje male privilegije. »Ne varajmo se lažnim nadama«, veli II. vatikanski sabor, »dok ne odstranimo neprijateljstva i mržnje i ne sklopimo čvrsto i pošteno slaganje o sveopćem miru u budućnosti, čovječanstvo još uvijek usred teških kriza, premda prebogato divnim spoznajama, možda će doći do žalosnog časa u kojem neće okusiti drugog mira do strašnog smrtnog mira. No dok tako Crkva opominje s Kristom, stojeći još usred tjeskoba našeg vremena, ne prestaje se nadati skrajnjim pouzdanjem« (GS 82).

Familijarizacija društva

Izraz familijarizacija upotrebljava se i u smislu trajne afektivne spoznaje: familijarizirao se sa sredinom u kojoj živi. Ovdje upotrebljavamo riječ u drugom smislu: familijarizacija društva jest shvaćanje društva u duhu obitelji, primjena Božjih zamisli ostvarenih u obitelji na čitavo ljudsko društvo. Tako je sv. Toma More familijaristički zamislio ljudsko društvo u svojoj »Utopiji«.*

Zar nam se nisu u dosadašnjim razmišljanjima ove studije upravo nametali obiteljski izrazi? Čovječanstvo bi trebalo postati obitelj naroda, rasa i religija pod upravom neke pametne očinske i majčinske uprave, koja želi da svi napreduju. I narodi bi trebali postati braća i sestre. Obiteljski duh trebao bi zahvatiti čitavo čovječanstvo. Niti rat, koji više i ne može biti nego genocidan zbog napretka tehnike, čak i humanocidan prijeteci uništenjem čitavog čovječanstva; niti kaznionica u kojoj pobjednici vladaju nam svladanima i okovanima, nego obitelj naroda.

Kako god nasilja i egoizma, nažalost, ima i u samim obiteljima, zašto iz nje ipak neprestano prosijava jedna prekrasna inspiracija, kojoj se nijedno ljudsko srce, nijedna ljudska kultura ne može oteti? Ni sam Bog, začetnik obitelji, o sebi i svojim vezama s čovječanstvom i s pojedincima ne govori drugačije nego obiteljski. Božji narod ostaje »zaručnica« s kojom Bog kao zaručnik sklapa savez, brak ljubavi i vjernosti. Krist je taj zaručnik, a Crkva mu je zaručnica. Nebo će biti svadba kraljeva sina. »Blago onima koji su pozvani na svadbu kraljeva sina.« (Otk 19, 9. Usp. Mt 22, 2—9; 25, 10; Lk 12, 36)

[^]J. WEISSGERBER, *Engleski Sokrat — Sir Thomas More*, Zagreb 1974., str. 162—163., (Br. 335—339).

Objava ide još dalje do organskog jedinstva. Čovječanstvo, Crkva će postati jedno tijelo, »milosno tijelo Kristovo«; mi smo loze na čokotu Kristu (Iv 15, 5). Sakrament ženidbe nastavlja se u sakrament Euharistije. Sv. Pavao piše »povelju o ženidbi« u poslanici Efežanima u ovoj perspektivi: »Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu i sama sebe predao za nju, da je posveti... Tako su i muževi dužni ljubiti svoje žene kao svoja tjelesa. Tko svoju ženu ljubi, sebe ljubi. Bez sumnje nitko nikad nije mrzio svoga tijela. Naprotiv, hrani ga i njeguje kao i Krist Crkvu. (Vidimo prijelaz u organsko jedinstvo!)... Ova je tajna uzvišena, — a ja velim (da je uzvišena) u odnosu na Krista i Crkvu« (Ef 5, 25—32). Dakle, ženidba služi formiranju konačnog jedinstva čitavog čovječanstva u Kristu. Čitavo čovječanstvo treba da bude matrimonijalizirano, familijarizirano ..., prije nego postane organizam u mističnom tijelu Kristovu. Prošle smo godine razradili ove misli na VI. obiteljskoj ljetnoj školi o sakramentu ženidbe.'

Obitelj je »prvotni oblik međusobnog zajedništva« (II. vat., GS 12), »početak i temelj ljudskog društva i ona ima zadaću da bude prva životvorna ćelija društva.« (II. vat., AA 11; GS 52.) Obitelj? — Prava dobra obitelj, ne svaka! Obitelj je samo dobar početak, ali od Boga zamišljeni početak društva, a Bog voli sve dati kao u sjemenki. Obitelj je nadahnuće i dinamizam koji treba da zahvati čitavo ljudsko društvo.

Božja su djela tiha, tajanstvena i nedokučiva. U njima neprestano otkrivamo nove vidike i neprestano smo pod novim udivljenjima. Tko bi rekao da je Bog u gorušičinom zrcu obitelji pripremio čitavo stablo čovječanstva i Crkve! I sama je Crkva počela kao nazaretska obitelj, i ta je obitelj nosila u sebi sav današnji i budući i konačni dinamizam Božjeg kraljevstva — Krista Gospodina.

Čovjek bez formacije u obitelji, bez duha obitelji, nije sposoban ni da se s njime gradi zdravo društvo, ni da se ugradi u organizam Crkve, niti da dođe Bogu ljubavi, Ocu našem. — Nismo li sada previše ustvrdili i priklonili se onima koji danas protiv svećeničkog celibata tvrde da je čovjek nesposoban ljubiti Boga ako ne zavoli ženu, žena muža? Ni-pošto, ali ipak s ocem Lippertom kažemo: Tko nije doživio duboku i snažnu ljubav, nije još ušao u prave dimenzije života. Na sreću. Bog nas je tako intimno od vrha do dna obiteljski sazdao kao neprestani dijalog između muža i žene, roditelja i djece, da nema sveca koji nije ne znam koliko puta zadrhtao pred misterijem žene i da nema nijedne svete i djevice koja nije osjetila čar muškarca. Pa kad su i jedni i drugi susreli Boga na vrhuncima mistične molitve, poput sv. Petra na brdu Taboru o sjenicama, počeli su tepati o zarukama i ženidbi s Bogom. Nema drugog doživljajnog prostora, nema drugog rječnika u kojem bismo

se mogli sresti s Bogom osim obiteljskih doživljaja i riječi. Pa zar nije najzgodnije i najplemenitije da jedno vječno ljudsko biće otvori staze u beskraj prema Bogu ljubavi? Ni u samom braku nije glavni dijalog po seksualnom sjedinjenju, nego po čitavom ljubavnom zajedništvu života. Djevičanstvo i celibat po Kristovu je savjetu vrhunski cvijet ženidbe. Tko ne doživi misterij obitelji, neće shvatiti ni božanske zaruke Krista i Crkve u koje se uklapaju svi zavjeti djevičanstva. Djevičanstvo ima smisla samo »radi kraljevstva nebeskog« (Mt 19, 12).

Amorizacija društva

Što je, dakle, ono tajanstveno u obitelji što joj po Božjem planu daje tako temeljno značenje o sudbini čovječanstva? — Amorizacija. Riječ je skovao u naše dane o. Teilhard de Chardin da bi izrazio završni proces koji će ljudsko društvo ujediniti u Kristu, u točki Omega, kako se on izražuje. Amorizacija dolazi od latinske riječi amor = ljubav. Ta najviše upotrebljavana i najviše zloupotrebljavana riječ, ta najvažnija riječ, ta jedino važna riječ, kojom se i Bog nazvao. »Tko ne ljubi, ne pozna Boga jer Bog je ljubav« (1 Iv 4,8).

U jednoj svojoj vizionarskoj meditaciji o. Teilhard de Chardin razmišlja o tamnom plamsanju erotike po svim gradovima i selima svijeta. Ta preobrazbena vatra gori uzalud, troši se često ututanj bez svijesti i posvećenja. Ljubav treba da obnovi svijet, a izgara u besperspektivnom hedonizmu. On je volio biološke pojmove, pa o katolicizmu govori kao o »phylum romanum« — rimskoj vrsti, novom tipu čovječanstva u kojem se energije ljubavi uzdižu pod privlačnom snagom Božjeg srca. Život na zemlji zamišlja kao razgranatu biljku koja na vrhu cvjeta u čovječanstvo, a laticice toga cvijeta skupljaju se i zatvaraju oko Kristova srca, koje je nadljudski centar ujedinjenja ljudskog mnoštva.

O. Pierre Teilhard de Chardin potječe iz plemićke obitelji, četvrti je od jedanaestero djece. Majka mu je svaki dan išla na misu podaleko od dvorca, a otac je svako veče predmolio zajedničku večernju molitvu pred kipom Srca Isusova. U isusovačkom kolegiju bio je uzoran sjemeništarac, prefekt Marijine kongregacije, discipliniran i pobožan. God. 1911. zaređen je za svećenika u tridesetoj godini života. Od 1914. do 1918. četiri je godine proboravio u streljačkim jarcima I. svjetskog rata. Od pisama i pisanih meditacija tih četiriju godina izašle su dvije pozamašne knjige." Istom kad je nakon rata doktorirao geologiju i paleontologiju, doživio je kao zreo čovjek u 38. godini života zaljubljenost koja ga je do dna osobnosti potresla. Bez ikakvih nečasnih koncesija, ne zbujujući ni nju ni sebe, osjetio

8 PIERRE TEILHARD DE CHARDIN, *Ecrits du temps de la guerre*. Ed. du Seuil, 1967., (479 str.). — *Genèse d'une pensée. Lettres 1914—1919*. Grasset 1961., (404 str.).

je blagoslovili utjecaj žene. O. Henri de Lubac D. I. napisao je knjigu na temelju njegovih refleksija o osobnoj amorizaciji."

Zaljubljenost se dogodi. Iz nje se može načiniti molitva ili prokletstvo, hodočašće Bogu ili nevjera i izdajstvo zavjeta ili bračne vjernosti. Napabirčili smo iz de Lubacove knjige najljepše citate:

»Autentična je ženstvenost čista i sjajna energija koja unosi odvažnost, ideale, dobrotu. Čista je ženstvenost blažena Djevica Marija.« (1b. 12) »Sa širokom i čistom ljubavlju prodrle su u me nove energije (ili su izašle iz mene, ne znam). Po zaljubljenosti doživio sam da sam širok i bogat kao čitav svijet.« (1b. 15) — »Gospodine, to si Ti neprimjetnom iglom osjetnog šarma prodro u moje srce da moj život proteče prema Tebi. Ti si sišao u me zahvaljujući miloj čestici stvarnosti i odjednom si se razvio pred mojim očima kao sveopća Opstojnost.« (16.) — »Ženstvenost, taj kozmički privlačni element prikazao se i procvao je u djevici Mariji: Krist mi se ukazao kroz Tebe, Marijo!« (25.)

15. III. 1918. piše stavljajući svoje misli u usta simboličke Beatrice, koja završno postaje Marija: »Između Boga i ljudi ja sam potpuno prozirno ozračje. Ja sam Riječ privukla na zemlju, ali sam i začarala zemlju da je dignem k Bogu. U meni — ne u tijelu — zbivaju se zaruke svijeta i Stvoritelja. Ja sam djevica Marija, Crkva.« (1b. 30) — Beatrici, simbolu žene, stavlja u usta riječi: »Ja sam, nažalost, znanje dobra i zla... Čovjeka je zanimala moja inicijacija . . . Vidjevši da sam mu postala svemirom, mislio je da me može obuhvatiti rukama. Baš u taj čas raspala sam se između njegovih ruku . . . Nije bio sposoban razlikovati privid od istine. Čovjek nije dugo znao treba li me se bojati ili treba da mi se pokloni. Zaljubio se u me zbog mojih čari i jer sam njime obvladala. Preplašio me se zbog moje njemu zagonetne snage i zbog mojih nerazumljivih ponora. Bila sam njegova snaga i njegova slabost — njegova nada i njegovo iskušenje. Po meni se odjeljuju dobri i zli. Možda bi me učinio konačno zlom zavodnicom da Krist nije došao.« (34.)

»Ljubav je — veli o. Teilhard — krv duhovne evolucije.« (63) »Prema čovjeku kroz ženu pristupa čitava stvarnost svemira.« (64.) Zaljubljenost je »opojenost da potroše udvoje čitav svijet.« (64.) — »Veličajnost misterija može utrnuti i istrošiti se kao u kratkom spoju. U bljesku tjelesnog davanja nastane neka vrsta kratkog spoja — bljesak sve posrče i neutralizira čest duše. Nešto se rodilo, ali se uglavnom odmah istrošilo.« (79.) Nad ljudskim susretima mora da naraste »aureola dubokog duhovnog davanja.« (80.)

On želi da ga žena preobrazi i kritizira feministički pokret, koji je maskulinizacija jer iznakazuje ženu time što je gura da oponaša muškarca. (87.) »Za kršćanina božansko svjetlo postaje opipljivo i dohvatljivo kroz kristale bića; ali kršćanin želi samo svjetlo; ako se božansko svjetlo utrne. . . , i najdragocjenije supstancije postanu u njegovim očima pepeo.« (91.) »Pravo se sjedinjenje sa stvorenjem, koje te privlači, i za kakvim sjedinjenjem treba da ideš, ne ostvaruje tako da na njih izravno nahrupiš, nego tako da se uz njih približiš Bogu, koga kroz njih tražiš . . . Budi, dakle, čista, moja dušo!« (92.)

'HENRI DE LUBAC, *L'Eternel féminin, étude sur un texte du Père Teilhard de Chardin*, Aubier, Montaigne, Paris 1968.

O. de Chardin zna vrlo dobro »da se i najčišći osjećaj može izroditi u grubo sjedinjenje. Tko nije jadikovao vidjevši kako su se u početku najduhovnije ljubavi sve više približile i proširile nezaustavno do tijela? (92.) Zna iz iskustva da je stanovitim časovima morao postati »gluh i slijep«. Rezerva je skrajnje potrebna. »Ni jote (slovca) ljepivosti i navezanosti na same objekte!« (92.)

Ali on govori i o dva puta pristupa i postupka i opredjeljuje se za drugi. »Jedan put vodi totalnom odjeljenju da se najsigurnije izbjegne svaki prekršaj i svaka opasnost prekršaja; drugi put dopušta mogućnost duhovnog prijateljstva između muža i žene potpuno okrenutih prema traženju Boga. Od ta dva puta koji je dobar? Svjedočanstva pojedinaca ne slažu se. Mogu reći da sam od rođenja bio postavljen na drugi put. Išao sam njime do kraja. Nailazio sam sigurno na teške prolaze, ali se nikad **nisam** osjetio manjim i izgubljenim.« (92.) »Jedina je istinska zaštita protiv opasnosti samoprevare trajna briga da sačuvamo vrlo živom (uz Božju pomoć) strastvenu viziju o Bogu većem od svega ostaloga.« (96.)

Zahvalan je svim susretima, »svima onima koje su svojom toplinom i čarom prešle kap po kap u krv mojih najdražih misli.« (97.) Za ljudsku ljubav vrijedi kao i za čitav svijet: »Stvaralačka se preobrazba može ostvariti samo **pod** utjecajem **Omge (Boga)**. (129.) Ljubav je osnovna snaga života. »Realističke i pozitivističke koncepcije svijeta uvijek su brižno odstranjivale ljubav. Jednog dana morat ćemo u ljubavi prepoznati osnovnu energiju života ili, ako radije hoćete, jedino prirodno ozračje u kojem razvoj može uspjeti. Bez ljubavi pred nama je zaista sablast nivelacije i zarobljene sudbine termita i mravi.« (149.)

»Neosporno je da najžarče kolektivno ognjište ljubavi, koje se objavilo svijetu, gori sada u srcu Božje Crkve. Iz Crkve struji pan-amorizacija.« (154.) On očekuje »doba kad će poziv božanskog osobnog života biti dosta jak osjećaj da nadvlada privlačnost seksa«. Taj budući svijet naziva »virginiziranim svijetom«. (165.) **U njemu će zalet prema Bogu** (passion de l'Absolu) nadjačat' i nastaviti seksualni zalet.

Rijetko se dobije tako lijepo svjedočanstvo djevičanske redovničke duše u prilog blagoslovljenih susreta s ljudskom ljubavlju. Kroz sve susrete idemo u susret božanskoj Ljubavi (s velikim slovom Lj). Što je taj genijalni Božji čovjek osjetio i zrazio, treba samo predesiti da vrijedi za ženu u susretu s muškarcem i za vjerne bračne drugove u susretima s drugim privlačnostima u životu.

U obiteljskom misteriju ljubav se »humanizirala«, postala je duševno-tjelesna, utjelovila se, a čavjek se ujedno amorizirao. I ta prožetost ljubavlju treba da u nešto božansko pretvori najprije samu obitelj, a preko nje da »amorizira«, da ljubavlju prožme čitavo ljudsko društvo. Danas, kad stojimo u neposrednoj budućnosti pred konačnim sjedinjenjem čovječanstva u jedno zajedništvo, biva nam jasna golema zadaća milijardi obitelji koje treba da rašire amorizaciju do na kraj zemlje.

Generalna skupština Vatikanskog komiteta za obitelj (osnovanog 1973.) raspravljala je o temi naše VII. obiteljske ljetne škole od 9. do 13. III. 1974. Zaključci su toga zasjedanja slijedeći:

1. Jedna je od uloga obitelji da humaniziraju društvo.
2. Sakrament ženidbe usmjerava obitelji na evangelizaciju.
3. Obitelj je sposobna vršiti odgojnu ulogu. »Uvjerenje da je obitelj sposobna vršiti ulogu odgajateljice slaže se s preporukama II. vatikanskog sabora gledom na apostolat svjetovnjaka.«[®]

Slijedeće (1975.) godine generalna je skupština raspravljala o sakramentu ženidbe. Među zaključcima čitamo i ovaj: »Treba odvažnije iskorištavati u evangelizaciji dimenzije sakramenta ženidbe.« — »Bit će dvoje u jednom tijelu (Mt 19,6). Odgoj po toj izreci jest odgoj za ljubav koja svjedoči o vrednotama komunikacije u ljudskoj seksualnosti.« Izrazi te ljubavi jesu: bračna ljubav, očinska i majčinska ljubav, prisutnost djece sa svom njihovom raznolikošću, prisutnost obitelji u društvu i društva u obitelji."'

Na sjednici Obiteljskog komiteta 1973. istaknuto je da je obitelj prauzor političkog pluralizma i supsidijarnosti. U obitelji se prihvaćaju s apsolutnom ljubavlju sve razlike generacija, darova, usmjerenosti i uloga.

»Kršćanska obitelj, ćelija Crkve, pozvana je kao takva da svjedoči svojim samim bićem što je Crkva: mjesto saveza Boga i čovječanstva. Obitelj je odgovorna za trajni rast Božjega puka i najavljuje dobru vijest spasa ljudima; ona je zajednica svih raznolikih poziva i ličnosti kako god se očitovale u članovima obitelji. Obitelj je načinjena po slici Crkve, zajednice koja okuplja sve civilizacije i kulture.« — »Obitelj na privilegirani način ispunja misiju prenošenja socijalnih, kulturnih, moralnih i religioznih vrednota, bez kojih se ljudsko društvo ne bi moglo harmonički razvijati.« — »Zdravlje osobe i društva, i ljudskog i kršćanskog, ovisi o prosperitetu bračne i obiteljske zajednice.« (GS 47)''

U obitelji je žar ljubavi najsvježiji, najutjelovljeniji i najčovječniji, ali je po sebi slab nasuprot osobnom i kolektivnom egoizmu, ako tu vatru obitelji ne razgore i ne razviju do beskrajnih horizonata ljudske svijesti i do golemih razmjera ljudskog društva.

8 J. WEISSGERBER, *Studije o obitelji*, Zagreb 1978, str. 102.

»lb., str. 103.

lb., str. 100.

Boga redovito oslovljavamo kao Oca u muškom rodu, no Bog nema spola i često se u Objavi uživiljuje u majčinsku ulogu: »Kao što mati tetoši svoje čedo, tako ću i ja tebe utješiti, Izraele« (Iz 66,13). »Može li žena zaboraviti svoje dojenče, ne imati sućuti za čedo svoje utrobe? Pa kad bi koja i zaboravila, ja tebe, Izraele, zaboraviti neću« (Iz 49,15). Neprestani govor Biblije o Božjem milosrđu izvodi se iz riječi koja u židovskom znači »Božje materinstvo«.

Očinska ljubav nije tako duboko utjelovljena kao majčinska. Ženina je seksualnost plemenitija. Postoji samo majčinski nagon, nema očinskog nagona. Majčinski je nagon najjači od svih u čitavom živom carstvu. Muž postaje psihički ocem na neki način »zaveden« od majke i naknadno. Psiholozi su kondicionirali štakore da do predmeta želje i zadovoljenja moraju preći preko metalne mreže na kojoj ih bolno udari električna struja. Tako kondicioniranim štakorima davali su s druge strane mreže mladunčad, gladnima hranu, žednima vodu, seksualnog partnera ili ništa. Najviše su pregorile ženke da dođu do mladunčadi (22,4 puta po ženki), zatim žedne životinje do vode (20,4 puta u prosjeku), pa gladne životinje do hrane (18,2 puta). Iza toga ženke su prelazile mužjaci (14,5 puta), mužjaci prema ženkama (13,8/puta), najmanje da istraže prazan prostor (6 puta po štakoru u prosjeku).

Kad mati zagrlj novorođenče, ona bude osvojena njegovom bespomoćnom nježnošću. I prosječna majka bez promišljanja izlaže svoj život za čedo, skače u ponor i pod točkove da bi spasila dijete. U njoj se probudi nagonski heroizam, olujna radost davanja, radost dojenja i uzgajanja. »Blaženije je davati nego primati«, rekao je Krist Gospodin (Dj 10, 35). Majka je, dakle, vrhunac utjelovljene amorizacije. Bog, koji čini sve savršeno, nije mogao izostaviti da na kršćanskom nebištu ne zasja lik velike Majke svih kršćana, bi. Djevice Marije.

Kaže se: kad bi majke preuzele vodstvo politike, brzo bi nestalo ratova. Sumnjam da bi se to apsolutno sigurno dogodilo jer je mati kao lavica u obrani svoga potomstva. Najopasnija je životinja ženka kojoj je ugroženo ili oteto mladunče. Majčinstvo je, s tim se slažemo, tako divan odraz Božje dobrote da se može smatrati vrhuncem amorizacije, vrhuncem humanizacije. Vadimo iz upravo nadahnutog članka pok. o. Stanka Weissgerbera refleksije o majčinstvu:

»Čudo kojemu se svijet ne čudi. Nad beskrajnim morima, šumama i njivama ove zemlje svakog se jutra diže sunce i sve budi na život. Ptica pjeva, čovjek se probudi te iziđe na rad. U svakom listu stabla i u biljci na zemlji počinje ona tajnovita pretvorba sokova zemlje u hranu čovjeku i svemu živome . . . Strujanje svih voda, putovanje oblaka. . . Sve živi od sunca. Da njega nema, zaledile bi se vode, prestala bi kucati srca, sve bi zamrlo.

I čovjek na ovom globusu čini za sebe svoj svijet. On živi okružen ljudima, nosi svoje misli, mnogo nada i želja, a život mu je velika borba s mnogo zagonetki, s mnogo boli. Taj čovjekov život hladan je i otrovan zlom. Ljudi su oko njega proračunani, sebični . . . Svi mi s mukom pružamo ruku da dade-mo, jer primiti je lako, a dati je teško . . .

Nad svakom kolijevkom mati daje, dijeli, daruje sebe. . . svu sebe, i više je od svih ljudi sretna, beskrajno sretna! Čudnovatom je željom čekala čedo prije nego li je nastalo, divnom ga je ljubavlju zagrlila kad se rodilo, iako joj je donijelo naoko samo bol i brigu, iako je došlo nemoćno i sitno, nesposobno da joj rekne »hvala«. Cijeli će mu život poklanjati svoj znoj i bdijenje, sve vrijeme i misli, svoje najdraže nade. I nad čovjekovim svijetom, nad životom svakoga od nas diže se, dakle, jedno sunce od kojega čovjek živi i dani su mu sunčani i topli. »A ti si srcu mom tak puno sunca dala«, pjeva Domjanić svojoj majci.

»Dijete nastaje u majčinu krilu, hrani se njezinom hranom kao parazit, ali što uzima od nje u tjelesnom, vraća joj stostruko u duševnom. Ona njemu daje hranu i stan, a dijete u njezinu srcu budi najsilniju moć ovoga svijeta — majčinsku ljubav.« (Pierre Dufoyer) — Da, svakog časa, blizu 130 000 puta na dan, svuda po svim krajevima zemlje . . . majke daruju djeci život, a djeca bude u njihovim srcima najsilniju moć ovoga svijeta — čudo majčinske ljubavi.

Jednom na dan izlazi sunce nad morima i kopnima. A na horizontu patničkih ljudskih života izlazi ono svakog časa. Rođenjem svakog djeteta rađa se jedna majka, procvate na ovom svijetu, punom sebičnosti, jedna majčinska duša puna neshvatljive nesebičnosti i ljubavi.

Majčinstvo je najljepša slika Boga, Ljubitelja, Stvoritelja i Davatelja na ovoj zemlji. Ključ da shvatimo najveću tajnu Boga Ljubitelja, Stvoritelja i Davatelja. Ključ da shvatimo najveću tajnu. Boga.

Čovjeka je Bog učinio osobom, sposobnom za junaštvo, žrtvu, vjernost i ljubav. Stvorio je u njemu krasnu ljubav bratsku, sestrinsku, očinsku i majčinsku, ljubav zaručnika i odanost supruga . . . Od svih tih čudesa Boga je najviše zadivilo majčinstvo. On zaželi da okuša to najljepše svoje djelo: sišao je u ljudski rod da ima, ne tjelesnog oca, ne sestru i brata, nego jedino — majku.«

Ljudskom je društvu potrebna pravda, ljubav, ali i milosrđe majčinskog srca, koje neće zatajiti ni pred zlobom. Božje »majčinstvo« takvo je da On ne može ne oprostiti čim se mi pokajemo, a najbolje ga odrazuju naše majke. Svijetu je potrebna feminizacija ili maternalizacija apsolutne požrtvornosti i praštanja. Nisam siguran da li bi parlament majki ukinuo ratove u obranu domovine, ali ne sumnjam da bi ukinuo smrtnu kaznu kao postupak sa zločincima koji više ne mogu škoditi društvu.

Deifikacija i supernaturalizacija društva

Čovjekova je svijest po duhovnoj misaonoj strani otvorena u beskraj i beskrajno je prazna. Čovjek se definira kao »utjelovljena želja za Apsolutnim« (*Desiderium Entis incarnatum*). Čovjek je, dakle, ljubav.

I čovjek na ovom globusu čini za sebe svoj svijet. On živi okružen ljudima, nosi svoje misli, mnogo nada i želja, a život mu je velika borba s mnogo zagonetki, s mnogo boli. Taj čovjekov život hladan je i otrovan zlom. Ljudi su oko njega proračunani, sebični... Svi mi s mukom pružamo ruku da dade-mo, jer primiti je lako, a dati je teško . . .

Nad svakom kolijevkom mati daje, dijeli, daruje sebe... svu sebe, i više je od svih ljudi sretna, beskrajno sretna! Čudnovatom je željom čekala čedo prije nego li je nastalo, divnom ga je ljubavlju zagrlila kad se rodilo, iako joj je donijelo naoko samo bol i brigu, iako je došlo nemoćno i sitno, nesposobno da joj rekne »hvala«. Cijeli će mu život poklanjati svoj znoj i bdijenje, sve vrijeme i misli, svoje najdraže nade. I nad čovjekovim svijetom, nad životom svakoga od nas diže se, dakle, jedno sunce od kojega čovjek živi i dani su mu sunčani i topli. »A ti si srcu mom tak puno sunca dala«, pjeva Domjanić svojoj majci.

»Dijete nastaje u majčinu krilu, hrani se njezinom hranom kao parazit, ali što uzima od nje u tjelesnom, vraća joj stostruko u duševnom. Ona njemu daje hranu i stan, a dijete u njezinu srcu budi najsilniju moć ovoga svijeta — majčinsku ljubav.« (Pierre Dufoyer) — Da, svakog časa, blizu 130 000 puta na dan, svuda po svim krajevima zemlje . . . majke daruju djeci život, a djeca bude u njihovim srcima najsilniju moć ovoga svijeta — čudo majčinske ljubavi.

Jednom na dan izlazi sunce nad morima i kopnima. A na horizontu patničkih ljudskih života izlazi ono svakog časa. Rođenjem svakog djeteta rađa se jedna majka, procvate na ovom svijetu, punom sebičnosti, jedna majčinska duša puna neshvatljive nesebičnosti i ljubavi.

Majčinstvo je najljepša slika Boga, Ljubitelja, Stvoritelja i Davatelja na ovoj zemlji. Ključ da shvatimo najveću tajnu Boga Ljubitelja, Stvoritelja i Davatelja. Ključ da shvatimo najveću tajnu, Boga.

Čovjeka je Bog učinio osobom, sposobnom za junaštvo, žrtvu, vjernost i ljubav. Stvorio je u njemu krasnu ljubav bratsku, sestrinsku, očinsku i majčinsku, ljubav zaručnika i odanost supruga . . . Od svih tih čudesa Boga je najviše zadivilo majčinstvo. On zaželi da okuša to najljepše svoje djelo: sišao je u ljudski rod da ima, ne tjelesnog oca, ne sestru i brata, nego jedino — majku.«

Ljudskom je društvu potrebna pravda, ljubav, ali i milosrđe majčinskog srca, koje neće zatajiti ni pred zlobom. Božje »majčinstvo« takvo je da On ne može ne oprostiti čim se mi pokajemo, a najbolje ga odrazuju naše majke. Svijetu je potrebna feminizacija ili maternalizacija apsolutne požrtvovnosti i praštanja. Nisam siguran da li bi parlament majki ukinuo ratove u obranu domovine, ali ne sumnjam da bi ukinuo smrtnu kaznu kao postupak sa zločincima koji više ne mogu škoditi društvu.

Deifikacija i supernaturalizacija društva

Čovjekova je svijest po duhovnoj misaonoj strani otvorena u beskraj i beskrajno je prazna. Čovjek se definira kao »utjelovljena želja za Apsolutnim« (*Desiderium Entis incarnatum*). Čovjek je, dakle, ljubav.

Ljubav je disanje ljudske svijesti. Samo izvan sebe može se čovjek smiriti. Posljednji 'drugi', kako ga navješćuje pojam bitka, horizont i atmosfera naše intencionalne bačenosti van, mora biti potpuno savršen, savršeno lijep, punina bitka: Bog.

Hodočašća ljudskih ljubavi ne mogu i ne smiju završiti drukčije nego hodočašćem Bogu. O tome svjedoče dinamizam i dimenzije ljudske svijesti otvorene u beskraj. — U doba izbora (status viae) ili kušnje, bližnji svojim ograničenim bogatstvom budi i vježba ljubavnu dimenziju, ali je i razočarava jer nije potpuno ostvarenje ljepote i dobrote. Na zrakama reflektora čovjekove svijesti sve prije ili kasnije izbljedi. Uvijek tražimo izmjene i za sobom ostavljamo igračke koje smo već prerasli. Ništa ne može trajno sakriti svoju nedostatnost pred čovjekovom duhovnom prodornošću. Promijenit ćemo u tom smislu Preradovićeve stihove: »Ljudskom srcu uvijek nešto treba, zadovoljno posve nikad nije; čim željena cilja se dovreda, *beskraj* želja namah iz njeg klije.«

Najsudbonosniji su događaji života upravo ti doživljaji ljubavi i djelomičnih razočaranja u njoj, koja traže korak naprijed. To je »via«, čovjekov životni put. To su stepenice kojima se uspinjemo na goru Gospodnju. Ljubav koja traži ispunjenje (amor concupiscentiae) preteča je velike ljubavi koja druge usrećuje. U oba smjera, zaljubljenost i nesebična ljubav, koja druge obasjava i usrećuje, bude se i uzgajaju u obitelji. Djevojka i mladić, zaručnik i zaručnica proživljuju više prvi stadij traženja vlastite sreće, dok mati i otac, pozvani nježnom slabošću novorođenčeta prelaze na bogatiji i ljepši oblik u ljubavi koja daje. Nema sretnije preobrazbe u ljudskom životu od ove kojom sobom zaokupljeni mladenci postaju djetetom zaokupljeni otac i majka. To je najveći životni korak prema sličnosti s Bogom.

U vidu posljednjeg ostvarenja čovjeka Paul Valéry rekao je paradoksalnu rečenicu: »Bog je vidio da je čovjek sam, pa mu je dao ženu — da bude još više sam.« To znači: ljudska ljubav pomaže **čovjeku da osjeti** svoju beskrajnu osamljenost koja teži za apsolutnom puninom. Ona počinje jedno hodočašće. Prema tome, obitelj svojom vlastitom dinamikom vodi sve članove na razne načine Bogu. Analizirali smo samo odnos muža i žene, ali i sva naša djeca ne bi ništa shvatila niti bi mogla shvatiti o Bogu, nebeskom Ocu, a zapravo i o božanskom majčinskom milosrđu, ne bi ništa shvatila na vjeronauku o bratskoj i sestrinskoj ljubavi da je nisu doživjela u obitelji. Obitelj je prema tome sredstvo *deifikacije* čovjeka i ljudskog društva.

No obitelj u Božjem planu ima još jednu nadasve uzvišenu zadaću, da bude sredstvo *supernaturalizacije* ljudskog roda.

Izvori Objave povezuju tri realnosti: Božju trojstvenu svijest, čovjekovu svijest i obitelj. Prauzor svega (analogatum primarium) sigurno je tajanstveni i nama nedokučivi trojstveni život Božji. Božje unutar-

nje očinstvo, »po kome se naziva svako očinstvo na zemlji« (Ef 3,15), odražuje se u analognom i slabijem smislu u čovjekovoj svijesti i u obitelji.

Počnimo s onim što nam je najrazumljivije, s obitelji: muž i žena upoznaju jedan drugoga dušom i tijelom. Muž upozna pravo sebe istom u reakcijama svoje žene, žena upoznaje sebe istom pravo u reakcijama muža. Jedno drugome služe kao ogledalo te se pri tome međusobno obogaćuju onim što isključivo i specijalno posjeduju. Žena daje svoju finoću, nježnost i ljepotu, muž svoju sigurnost, čvrstoću, snagu i diferenciranost svog muškog bića. Dijete je utjelovljenje njihove zajedničke ljubavi, noseći u sebi doprinose i majke i oca.

Krist Gospodin istim izrazima govori o sjedinjenju muža i žene kao kad govori o sjedinjenju duše s Bogom: »Bit će dvoje u jednom tijelu. Nisu više dvoje nego jedno« (Mt 19, 6). »Daj, Oče, da i oni u nama budu jedno kao što smo mi jedno« (Iv 17,11). Neka ista misao, misao trojstva u jedinstvu, živi u obitelji, u čovjekovoj svijesti i u Božjoj trojedinoj svijesti: trojstvo u tijelu, trojstvo u stvorenom duhu i trojstvo u Bogu: otac-majka-dijete, jutarnje buđenje svijesti svakog čovjeka i vječna božanska budnost odvijeka.

Prije nego se probudimo, mi postojimo, ali ne znamo za se. U času buđenja mi rađamo misao o sebi: Aha, ja! Zatim i dah ljubavi, želeći sebi sretan život, dobro jutro i dobar dan. No taj naš »sin«, ta riječ našepoznaje o sebi bijedna je, mutna je i opet će utrnuti čim ponovno izgubimo svijest. Jednako je bijedan i naš dah ljubavi. U svakom buđenju ne pretvaramo se u tri svijesti, nego ostajemo jedna jednostavna procvjetana svijest. — Bog kao što vječno apsolutno jest, tako je i nužno i vječno apsolutno budan i svjestan. Oduvijek je rodio »Riječ« o sebi, svoga jedinorođenoga Sina, koji je uzeo ljudsku narav u Isusu Kristu. Isto je tako Bog odvijeka dahnuo dahom apsolutne ljubavi prema sebi i prema svemu što je s njime povezano, dahnuo je istobitnog Duha Svetoga. Kao što se mi buđenjem nismo raspali u tri dijela, tako i Bog ostaje apsolutno jedan i jednostavan, ali potpuno razvijen kroz tri realne faze svijesti.

Nama je objavljena ta tajna Presvetog Trojstva, jer smo po nezasluženoj Božjoj dobroti pozvani da sudjelujemo u Božjoj svijesti, u Božjim tajnama. Nije tako moralo biti. To je dar, gratia — milost. Taj novi život naziva se nadnaravnim životom. Nitko nema pravo živjeti u tuđoj svijesti, pogotovo stvorenje nema prava sudjelovati u Stvoriteljevom životu. Za naše blaženstvo dosta bi bilo da doživljavamo Božje stvaranje kojim iz Njega nastajemo skupa s čitavim svemirom.

Taj je dar vrhunaravnog života upropašten iskonskim ili istočnim grijehom, pa nam ga je Krist, novi Adam, neotuđivo nanovo dao. Obitelj je od Boga zamišljena kao simbol, najava i škola vrhunaravne ljubavi u Trojstvu: zamišljena je u perspektivi elevacije, uzdignuća ljudskog roda

u božanske sfere. U prvom Božjem planu prije grijeha obitelj bi osim naravnog života (duh i tijelo) posredovala i davanje vrhunaravnog života (milosti). Nakon istočnog grijeha po Kristovu otkupljenju vrhunaravni se život daje krštenjem i ostalim sakramentima, a sakrament ženidbe uvećava milost vjerenicima, no ne daje više milosnog života djeci. Ženidba svejedno još uvijek sakramentalno simbolizira naše određenje za susret s trojstvenim Bogom. Ona je ostala po sv. Pavlu veliki misterij (sakrament) u vidu vrhunaravnog života, tj. u odnosu Krista i Crkve. Bog je zamislio obitelj kad je odlučio uzdignuti ljudski rod u vrhunaravni red. Preko nje će tumačiti svoj unutarnji život, po njoj će privoditi ljude u svoju radost. »Uđi u veselje gospodara svojega« (Mt 25,21. 23).

Obitelj je po Božjem planu ne samo sredstvo humanizacije, amori-zacije i deifikacije ljudi, nego i sredstvo supernaturalizacije ljudskog roda.

Zaključak

Kroz tisućljeća disalo je čovječanstvo zrak i uživalo blagodati vode prije nego što su kemičari otkrili formule zraka i vode, a jezgru vodika nismo do danas odgonetnuli. Sada, kad smo svojim otrovima zagadili i zrak i vodu, počinjemo ih cijeniti. Oduvijek je čovječanstvo živjelo u obiteljima, osjećalo blagodati ljubavi, očinstva i majčinstva, bratske i sestri-ske ljubavi. A istom danas, kad se poljuljalo društvo, jer su se rasklimala obitelji, počinjemo uviđati remek-djelo Božje, tajnu Božjeg bića i naše sudbine zapisanu na razne načine u obiteljski život.

Pred prijetnjom da se unesrećimo u završnoj socijalizaciji čovje-čanstva, pred infernalizacijom društva, prepoznali smo da nam je huma-nizirati se preko obiteljskih ognjišta. Prava humanizacija jest amorizacija, prožimanje ljubavlju. Ljudska pak ljubav teži za Bogom, a po daru vrhunaravnog života čak za sudjelovanjem u božanskoj svijesti. Sve rijeke života utječu u obitelj i istječu iz nje. U njoj nam je Bog dao sve-obuhvatno nadahnuće, sve nam je rekao obiteljski. Stoga je prvotni za-datak Crkve i društva, obnoviti obitelji po izvornoj Božjoj zamisli, pa će se iz obnovljenih obitelji preobraziti i ljudsko društvo.